

УДК. 332.14

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ – НЕЗАМІННІ СКЛАДОВІ РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТСЬКОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Павлюк С.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

Охарактеризовано природні ресурси, рекреаційну територію, природні мікро та макроумови. Визначено, що в основі формування функціонального поєднання природних ресурсів покладені принципи доповнення і комплексності. Виявлено, що особливої уваги потребує питання розвитку і стану рекреаційно-туристського природокористування.

Ключові слова: природні рекреаційні ресурси, рекреаційна територія, рекреаційно-туристське природокористування, природні територіальні комплекси, рекреація, туризм, рекреаційні системи, рекреаційно-туристичний цикл.

ВСТУП

Наразі особливої ваги набуває питання розвитку і стану використання природних рекреаційних ресурсів. Рекреаційно-туристське природокористування (використання природних ресурсів для лікувальних, оздоровчих цілей, відпочинку) спричиняє навантаження на геосистеми, тобто навантаження залежить від виду рекреації, її інтенсивності і рівня стійкості природних комплексів.

Постановка проблеми. Рекреаційно-туристське природокористування є досить ресурсовитратним, тому забезпечення рекреаційних потреб досить давно розглядається як процес освоєння та раціонального використання природних рекреаційних ресурсів(ПРР).

Аналіз досліджень і публікацій. Ґрунтовні методолого-теоретичні напрацювання в руслі концепції рекреаційно-туристського природокористування збагатили географічну науку завдяки виходу в світ праць О.О.Бейдика, К.Й. Кілінської, Ю.Ю. Туниці, В.Н. Козлова, А.Б. Косолапова, О.Г. Топчієва, М.Й. Рутинського, І.М. Яковенко.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період дослідження та вивчення процесу рекреаційно-туристського природокористування відзначається різноманіттям концепцій та підходів. Завдяки фундаментальним працям із методико-теоретичних проблем, ресурсного освоєння території, функціональної та геопросторової структури рекреаційних систем на сьогодні існує база дослідження рекреаційно-туристського природокористування [1].

У процесі вивчення, освоєння, використання, перетворення і відтворення природно-ресурсного потенціалу для задоволення суспільних та індивідуальних рекреаційних потреб І.М. Яковенко виділяє такі важливі складові:

- вивчення природних можливостей розвитку рекреаційної діяльності на певній території;

- освоєння природно-рекреаційного потенціалу території, що включає заходи з підготовки окремих природних ресурсів і території в цілому до рекреаційного використання (створення інфраструктури);

- збереження природних рекреаційних ресурсів і рекреаційного середовища, у т.ч. консервація окремих природних об'єктів, ландшафтів, територій;

- відтворення об'єму і якості природних рекреаційних ресурсів, рекреаційного потенціалу території, поліпшення якості рекреаційного середовища [2].

До територіальних природних комплексів входять різноманітні природно-географічні компоненти (клімат, рельєф, мінеральні джерела, річки, озера, ліси), які поряд з спеціальною інфраструктурою становлять «основні фонди» рекреації. Вирішення будь-яких організаційних, економічних, планувальних процесів, пов'язаних з відпочинком, практично невідривні від попереднього аналізу та оцінки природних рекреаційно-туристських ресурсів. Різні види і форми відпочинку потребують різних природних ресурсів, які суміжно можуть використовуватися іншими галузями господарства. Щоб отримати точну оцінку при аналізі рекреаційних ресурсів будь-якого району, треба враховувати закономірності поведінки об'єктів, не тільки природних, а й промислових, взаємозв'язки між ними, умови їх існування [3].

При оцінці природних рекреаційних ресурсів для організації відпочинку важливо виявити як найдетальнішу сукупність факторів, під дією яких формуються умови для туризму і рекреації. Які диференціюються в залежності від їх впливу на стан рекреанта і на функціональну організацію території. Крім того, враховуються зміни в характері вимог окремих видів відпочинку до природних рекреаційних ресурсів за сезонами року. До об'єктів аналізу природних рекреаційних ресурсів відносяться компоненти природно-географічного середовища, які впливають на вибір району відпочинку рекреанта: кліматичні, гідрологічні, орографічні, рослинні, фауністичні, а також природні ландшафти, які є їх поєднанням. Наприклад, однаковий рівень природного ландшафту по різному буде оцінюватися для різних видів туризму: пішохідного, велосипедного, гірськолижного.

Важливо, коли при оцінюванні природних рекреаційних ресурсів звертається увага на їх стійкість. Під рекреаційним навантаженням природні ландшафти змінюються, і часто в негативну сторону, залежно від виду туризму та рекреації, які розвиваються на території. Рекреаційна територія розглядається як місце, в якому рекреантам повинні забезпечуватися комфортні умови відпочинку, але при цьому потрібно враховувати ступінь навантаження, щоб оприділити певну черговість її залучення.

Таким чином, окремо треба оцінювати макро (природні територіальні комплекси) і мікроумови (природні умови конкретної території) природних ландшафтів. На конструктивне рішення, а через нього і на рівень розвитку рекреаційних територій найбільший вплив мають такі природні макроумови: як клімат, рельєф, водні умови.

Необхідно застосувати методіку комплексного оцінювання та виокремлення рекреаційних районів з врахуванням використання того чи іншого виду природних рекреаційних ресурсів, тобто окремо оцінені властивості природних ресурсів тільки

в сукупності можуть впливати на розвиток рекреації. Такий вплив може бути як і позитивним так і негативним, умови можуть бути придатними і непридатними [4].

Не всі території однаково придатні для розвитку рекреації та туризму. Вони відмінні за характером природних умов, наявністю природних рекреаційних ресурсів, але вони не ізольовані одна від одної, і можуть одночасно використовуватися, доповнюючи одна одну.

Виникнення нових видів туризму призводить до використання нових рекреаційних ресурсів. Природні елементи, які раніше не використовувались для рекреаційних цілей чи використовувались обмежено, починають розглядатися в якості цінних рекреаційних угідь. Для водного туризму освоюються гірські річки, для пішохідного прокладаються нові туристичні маршрути, проводиться їх маркування, для спортивного використовуються гірські схили. Але при освоєнні даних природних ресурсів рекреація виступає, як правило, другим користувачем, тому створюються окремі спеціальні рекреаційні паркові масиви, рекреаційні угіддя.

Частина ресурсів використовується для розвитку туризму та рекреації у природному вигляді, наприклад особливості клімату, лісові масиви, природні пейзажі. Крім, того природний ресурс тісно пов'язаний з конкретною територією, конкретною місцевістю, змінюється в часі, в залежності від сезону, може використовуватися одночасно для різних видів рекреації. Уявлення про природні ресурси з просторово-часової позиції допоможе регулювати порядок використання, диференціювати об'єм ресурсів за видами рекреації, збільшити чи зменшити об'єм використання, але враховуючи гранично допустимий рівень.

При вимірюванні природних рекреаційних ресурсів необхідно враховувати особливості їх використання. Можна представити, що існує відносно стала величина, яка фіксує необхідний суб'єкту об'єм рекреаційних ресурсів. Для виміру природних рекреаційних ресурсів слід використовувати функціональні «константні, незмінні» одиниці, за допомогою яких можна було б фіксувати об'єм ресурсів, співставляючи його з характером використання.

Карнап виділяє три форми просторово-часового опису об'єктів.

1. Об'єкт займає певну просторово-часову область, протягом всіх часових інтервалів.
2. Об'єкт розглядається як елемент просторової структури без часового виміру, тобто на точний період часу (не кілька).
3. Об'єкт представлений за допомогою безлічі просторово-часових точок, що дозволяє описувати явища, які постійно змінюються в часі, скласти цілісну картину процесів, виявити не тільки їх спільні властивості, але й специфічні, характерні для коротких часових періодів в межах тих чи інших частин території [5].

Використання природних рекреаційних ресурсів включає дві групи елементарних природних рекреаційних ресурсів. Перша група визначається структурою циклів рекреаційних занять і термінологічно співпадає з видами рекреаційної діяльності. Уява про зручність відпочинку доповнюється просторовими і часовими критеріями, які залежать від ефективності організації

рекреаційно-туристичних підприємств. До першої групи відносяться кліматичні, гідромінеральні, гідрографічні (водойми, акваторії), орографічні (гірські країни, пересічні місцевості), флористичні (лісові).

Друга група ресурсів визначається структурою рекреаційно-туристського циклу функціонування рекреаційного господарства, у зв'язку з іншими галузями господарства. Сюди входять енергетичні, водні, територіальні ресурси, які паралельно використовуються іншими галузями господарства, але без функціонування яких рекреаційне господарство не обійдеться [6].

В основі формування функціонального поєднання природних ресурсів покладені принципи доповнення і комплексності.

Принцип доповнення полягає в тому, що висока якість функціональних поєднань ресурсів може бути досягнути лише в тому випадку, якщо елементарні ресурси, мають достатні параметри та властивості для розвитку тієї чи іншої субгалузі рекреаційного господарства. Таким чином, максимальна оцінка буде тоді, коли високоякісні всі необхідні для рекреаційного господарства елементарні ресурси (кліматичні умови, певний тип рослинності). Зменшення чи підвищення якості кожного з них чи відсутність одного з них відображається на цінності всього «тандему».

Принцип комплексності полягає в ефективності використання територіальних поєднань ресурсів. За даним принципом формують поліфункціональні рекреаційно-туристські райони відпочинку, відсутні антагоністичні протиріччя між субгалузями рекреаційного господарства. В комплексності з іншими галузями господарства можна одночасно використовувати різні природні ресурси одночасно.

Якщо кількість ресурсів недостатня, то уповільнюється розвиток рекреаційно-туристського господарства. Дану проблему можна вирішити шляхом переходу на інтенсивні методи використання природних рекреаційних ресурсів, розробкою нових форм організації рекреаційного природокористування. Виникають потреби в ефективному використанні ресурсної бази галузі, і вже освоєних ресурсів. Але треба враховувати всі плюси і мінуси взаємодії рекреаційного господарства з іншими галузями природно-господарського комплексу регіону, критично аналізуючи ситуацію, яка склалася у рекреаційному господарстві [7].

ВИСНОВКИ

З одного боку, перебування рекреантів на природі позитивно впливає на їхній психічний та фізичний стан. З іншого боку, відбувається використання природних рекреаційних ресурсів в цілях рекреації і виникають деякі зміни в природному середовищі, які при великій кількості можуть бути небезпечними для розвитку та функціонування природних ресурсів рекреаційної території. Рациональне використання природних рекреаційних ресурсів, розумне поєднання організації відпочинку з охороною природи дозволить покращити забезпечення населення рекреаційно-туристськими заходами і досягнути певних успіхів в природоохоронній діяльності. Тому їх рациональне використання, відновлення та охорона стають актуальними питаннями ХХІ ст.

Список літератури

1. Воронин И.Н. Природоохранный-рекреационный природопользование: принципы организации и функционирования/ И.Н. Воронин, В.В. Побирченко // Культура народов Причерноморья. – 2001. – №16. – С.79-83.
2. Яковенко И.М. Рекреационный природопользование: Методология и методика исследований [Текст] / И.М. Яковенко. – Симферополь: Таврия, 2003. – 345 с.
3. Гдалин Д.А. Природоохранный-рекреационный системы: принципы функционирования и оптимизации: автореф. дисс.канд.геогр.наук. / Д.А. Гдалин – С.-Петербург, 1995. –15 с.
4. Гавриленко О.П. Геоэкологічне обґрунтування проектів природокористування [Текст]: підручник./ О.П. Гавриленко – [2-ге вид., випр.. і доп.]. – К.:ВПЦ «Київський університет», 2008. – 304 с.
5. Веденин Ю.А. Динамика территориально-рекреационных систем./ Ю.А. Веденин. – М.: Наука, 1982. – 260 с.
6. Рутинський М.Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України [Текст]: навчальний посібник / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. 440 с.
7. Козлов В.Н. Рекреационные ресурсы СССР: Проблемы рационального использования / В.Н. Козлов, Л.С. Филипович, И.П. Чалай и др..М. : Наука, 1990. – 168 с.

Павлюк С.Н. Природные ресурсы – незаменимые составляющие рекреационно-туристического природопользования / С.Н. Павлюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – №2, ч. 2 – С. 305-309.

Охарактеризованы природные ресурсы, рекреационную территорию, природные микро и макро условия. Определено, что в основе формирования функционального сочетание природных ресурсов положены принципы дополнения и комплексности. Выявлено, что особого внимания требует вопрос развития и состояния рекреационно-туристского природопользования.

Ключевые слова: природные рекреационные ресурсы, рекреационная территория, рекреационно-туристское природопользование, природные территориальные комплексы, рекреация, туризм, рекреационные системы, рекреационно-туристический цикл.

Pavlyuk S. Natural resources are essential components of the recreational touristic nature management / S.Pavlyuk // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – Vol. 24 (63). – № 2, p. 2 – P. 305-309.

Characterized the natural resources, recreational area, natural micro and macro conditions. Defined that the functional combination of natural resources based on the addition and complexity principles. Detected that the special attention need the problems of development and posture of the recreational-touristic nature management.

Key words: natural recreational resources, recreational area, recreational-touristic nature management, natural territorial complexes, recreation, tourism, recreational system, recreational and tourism cycle.

Поступила в редакцию 08.04.2011 г.